

Bir Eğitimci Olarak Leo N. Tolstoy ve Yasnaya Polyana Okulu'ndaki Uygulamaları

Editör: Bahri ATA

2. Baskı

Emre Karataş
Çilem Varol
Samet Çalığışu
Pelin Baklan
Miraç Canal
Özgür Aktaş

Editör: Bahri ATA

**Bir Eğitimci Olarak Leo N. Tolstoy ve
Yasnaya Polyana Okulu'ndaki Uygulamalar**

ISBN 978-605-364-297-8

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında

yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları

satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Eylül 2012, Ankara

2. Baskı: Ekim 2015, Ankara

Yayın-Proje: Didem Kestek

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105

Yenimahalle/ANKARA

(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

Ön Söz

2011-2012 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde *Eğitim Klasikleri İncelemeleri* adlı yüksek lisans düzeyinde açtığımız derste Leo N. Tolstoy'un eğitime ilişkin görüşleri ve 1859'da açmış olduğu Yasnaya Polyana Okulu'ndaki uygulamalarını ele aldık. Tolstoy, eğitime ilişkin görüşlerini de açmış olduğu Yasnaya Polyana Okulu'nda uygulamaya çalıştı. Yasnaya Polyana'daki bu yapı, bir malikane, bir ev olmanın ötesinde bir eğitim düşüncesinin pratiğinin yapıldığı bir okul oldu. Okul, daha o yıllarda dünya çapında moda olmuş ve dünyanın dört bir yanından pek çok aydın, okula inceleme gezisi yapmıştır. Hiç şüphesiz ki 1857 ve 1860'daki Avrupa gezilerinin ve okul ziyaretlerinin, O'nun görüş ufkunu açtığı söylenebilir. Bu gözlemleri sonucunda "*Bir insanın eğitimindeki temel rol, okullar tarafından değil, hayat ya da sokak tarafından oynanmaktadır.*" görüşü bugün de üzerinde düşünülmesi gereken bir görüştür. Jean Jacques Rousseau'nun 1762'de yazdığı ve çağdaş eğitimin manifestosu olarak kabul edilen *Emile* adlı eserin izlerini Tolstoy da görmek mümkündür.

Tolstoy'un iç dünyasını anlamak için *1879-1880'lı yıllarda yazdığı ve 1882'den sonra dağıtılan İtiraflarım* kitabını da okuduk. *İtiraflarım*'ın Türkçe yayımlanmış altı farklı kopyasını aynı anda takip ettiğimizde aynı cümlenin ne kadar farklı çevrilebildiğini gördük ve Rusça öğrenip, bu kitabı aslından okumadığımızı hayıflandık. Bu çeviriler arasında 1990'da aldığım ve daha o yıllarda satır satır okuduğum hocamız Prof. Dr. Kemal Aytaç'ın titiz çevirisinin ayrıcalıklı konumunu koruduğunu fark ettik.

Türkiye'de 1909'da Bakü'de öğretmenlik yaparken, İskender Bey Melikof'un aracılığıyla Moskova'ya gidip, Tolstoy ile görüşen ilk eğitimcilerimizden biri de Muallim Cevdet İnançalp'tir. Fakat O'nun Tolstoy ile ilgili bir yazısına rastlayamadık. Diğer yandan Tolstoy'un eğitimciliği ve köylülerin eğitimi üzerine eserler veren Nafi Atuf Kansu, Mustafa Rahmi Balaban ve İsmail Hakkı Tonguç gibi erken dönem Cumhuriyet dönemi eğitimcilerinin yazılarını ve yorumlarını okuduk, tartıştık. Temmuz 1919'da Fenn-i Terbiye (Pedagoji) Encümeni azası ve daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nda müsteşar olan Nafi Atuf Kansu, Fransızca kaynaklara dayalı olarak *Tolstoy: İbtidai Muallimi* adlı 27 sayfalık kitapçığını yayımladı. Nafi Atuf Kansu, Tolstoy'un kişinin kendini ıslah etmeyi düşünmeyerek, önce yakınlarını ve çocuklarını yetiştirme sevdasına düştüğünde, eğitimin çok güç bir iş olduğu görüşünü vurgular. Eğitimci sözleri ile değil, hayatı ile örnek bir kişi ol-

malıdır. Nafi Atuf Kansu'nun bacanağı İsmail Hakkı Tonguç(1957:488-491; 525-527), Tolstoy'un okulunu iş eğitimi bakımından değerlendirir. Tonguç, Tolstoy'un köylülerle ve dönemin kurumları ile yaşadığı zorlukları aktarıırken, sanki örtük olarak kendini anlatmış hissine kapıldık. Mustafa Rahmi Balaban (1935, *Fikirler*, sf. 15), Tolstoy'u, Rousseau gibi sosyal yalanlara karşı en gür bağırın, trajik şefkatli, yakıcı samimiyetli, iyiliğe karşı eşsiz ihtiraslı bir ahlakçı olarak değerlendirir. Kendi zamanındaki çirkinlikleri de ses çıkaran ve bunun tek ilacının ahlak olduğunu söyleyen samimi bir adamdır.

Tolstoy, eğitim ve kültür kavramlarının ilişkisini irdelemiştir. Benzer bir irdeleme Türkiye'de de olmuş, 1935 ve 1941 arasında Maarif Vekaleti'nin ismi Kültür Bakanlığı olmuştur. Bu isim değişikliğini, sadece bir sözcük değişimi olarak görmemek gerekir. Benzer şekilde de Cumhuriyet'in ilk yıllarında karar vericiler, Köy Enstitüleri ile köyde yaşayan Cumhuriyet vatandaşları, yaşadıkları yerde iyi, başarılı ve mutlu kişiler olmasını istendi. Bu uygulamalara Tolstoy'un köylülerin eğitimi üzerine çalışmaları da ilham vermiş olabilir.

Son haftalarda Tolstoy (1828-1910) eğitim görüşlerini ve uygulamalarını, aynı zamanlarda yaşamış olan çağdaşı Osmanlı döneminin ünlü eğitimcisi Selim Sabit Efendi (1829-1910) ile karşılaştırmaya çalıştık. Örneğin her ikisi de Avrupada bulunmuş, özel okul açmış, alfabe öğretimi ile meşgul olmuş, siyasi iktidarla sorunlar yaşamışlardır. Farklı kültür ve tarihi alt yapının, eğitimci aydınları farklı yerlere götürdüğünü bir kez daha şahit olduk.

Bu çalışma, pedagoji okumalarına meraklı öğretmen ve öğretmen adaylarına faydalı olursa ve Rus pedagoji kültürünü öğrenmeye bir giriş niteliği taşırsa memnun olacağız.

Editör: Bahri ATA
Teknikokullar-Ankara

İçindekiler

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM

Tolstoy'a Göre Eğitim

(ss: 1-12)

Giriş.....	1
Tolstoy'un Eğitim Sorunlarına Yönelişi.....	1
Eğitim ve Eğitimin Amaçları	3
Eğitimde Temel İlkeler.....	6
Tolstoy'un Avrupa Seyahati ve Eğitim Anlayışına Etkileri	7
Tolstoy'un Eğitim Anlayışında Rousseau Etkisi	9
Sonuç	11
Kaynaklar.....	12

2. BÖLÜM

Tolstoy'un Yasnaya Polyana Okulu'ndaki Uygulamaları

(ss: 13-34)

Giriş.....	13
Okuldan Önceki Süreç.....	14
Okula Genel Bir Bakış.....	18
Yasnaya Polyana Okulu Uygulamaları.....	20
Yasnaya Polyana Okulu Dergisi.....	29
Sonuç.....	32
Kaynaklar.....	34
İnternet Kaynakları	34

3. BÖLÜM

Tolstoy'a göre Öğretmen (ss: 35-56)

Giriş.....	35
Öğretmenlik.....	36
Öğretmen Tolstoy.....	40
Sonuç	55
Kaynaklar	56

4. BÖLÜM

Tolstoy'a göre Eğitimde Kullanılması Gereken Yöntemler (ss: 57-77)

Giriş.....	57
Tolstoy'un Eğitimde Kullandığı Yöntemlere Bakış.....	58
Sonuç.....	75
Kaynaklar.....	77

5. BÖLÜM

Tolstoy'a göre Ahlaki ve Dini Eğitim (ss: 79-98)

Giriş.....	79
Tolstoy'un İç Hesaplaşmaları	80
Çocukluk ve Gençlik Yılları	80
Evlilik Yaşamı.....	82
Yaşamı Sorgulama	82
Çözüm Yolları Araması	85
Yaşamın Anlamı	86
Yaratıcıya Teslim Olmak Gerekir	87
Tolstoy'a göre Din Nedir?.....	87
Tolstoy'a göre Ahlak Nedir?	89

Tolstoy'a göre Ahlaki ve Dini Eğitim	89
Akıl	90
Şiddet Yerine Sevgi	91
Vicdanın Sesi Dinlenmeli	93
Yaşamımızı Sorgulamak	94
Eserlerinde Din ve Ahlak Eğitimi	95
Hz. Muhammed ve İslamiyet Hakkındaki Düşünceleri.....	96
Tolstoy'a Eleştiriler	97
Sonuç.....	97
Kaynaklar.....	98

6. BÖLÜM

Savaşın ve Barışın Öğretmeni Tolstoy (ss: 99-114)

Vatanseverlik ve Kahramanlık	101
Silahlar	103
Vicdan	104
Savaşın yapısı	106
Savaşın Önlenmesi ve Barış	108
Sonuç.....	112
İncelenen Romanlar	114
Kişi İsimleri Dizini	115
Kavram Dizini.....	117

Tolstoy'a G6re Eğitim

1

Emre KARATAŞ*

Giriş

Savaş ve Barış, *Anna Karenina* gibi eserleri ile Rus Edebiyatının güçlü temsilcisi, dünyanın en çok okunan ve tanınan yazarlarından biri olan Leo Tolstoy, yazar kimliğiyle olduğu kadar fikirleri ile felsefe, edebiyat, sanat ve eğitim gibi birçok farklı alanda da adından söz ettirmeyi başarmıştır. Bu çalışmada Tolstoy'un eğitim kavramına bakış açısına eğitim alanına dair fikir ve uygulamalarına yer verilecektir.

Tolstoy'un Eğitim Sorunlarına Yönelişi

Tolstoy'un eğitime dair fikirlerini incelemeden önce onu eğitim alanına yönelten, eğitim sorunlarını düşünmeye ve çözüm yolları üzerinde çalışmaya iten süreci ele almak yerinde olacaktır.

Tolstoy'un eğitim ile ilgili ilk değerlendirmeleri yaşadığı dönemin eğitim anlayışını eleştirisi ile başlar. Nitekim Tolstoy bu doğrultuda üniversite öğrenimini kendisine bir şey kazandırmadığı gerekçesi ile yarıda bırakmıştır. Dönemin eğitim sistemi onun anlayışı işe örtüşmemiştir. Dolayısıyla Tolstoy'un o yıllardan itibaren zihnini meşgul eden eğitim üzerine düşünmesini sağlayan sorular kendiliğinden belirivermemiştir. Eğitim nasıl olmalıydı? Bireyin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir eğitimin amaçları ve içeriği nasıl belirlenmeliydi?

* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Tolstoy'un eğitim alanına yönelmesini sağlayan asıl süreç en genel hatlarıyla sanat ve edebiyatın özelde ise kendi yazdıklarının amacına ulaşip ulaşmadığını sorguladığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. Sanatın amacı neydi? Tolstoy ne için ya da kim için yazıyordu? Yazdıkları amacına ulaşabiliyor muydu?

Tolstoy, Rus yazarları kim için yazıyor? diye soruyordu. Yanıtı kendileri ve kültürlü bir azınlık için idi. O'na göre, eğitimsiz Rus köylüleri için edebiyat gereksizdi. Yazdıklarını okuyamıyorlarsa, bunu onlara öğretmeliydi (Simmons, 1968: 1).

Bu durum "Sanat için sanat ya da toplum için sanat" ikilemine benzer bir süreci yansıtmaktadır. Bir sanatçı ya da yazar nitelikli, sanatsal değeri yüksek ürünler mi ortaya koymalı yoksa sanatsal değeri önemsemeyerek toplumun seviyesi ve beğenisini mi dikkate almalıdır?

Sanat ve edebiyat birçok toplumda uzunca bir dönem yüksek bir zümrenin uğraş alanı olarak görülmüş, sanat eserleri bu sınıfa hitap etmek üzere tasarlanmıştır. Bu toplumsal tabakalaşmanın bir neticesidir. Bir toplumda sadece iş gücü olarak görülen ve sömürülen bir tabaka ancak sanat ve edebiyata ilgi duymayan eğitimsiz bir topluluk ile yaratılabilir. Tolstoy burada sanat ve edebiyatın işlevini sorgularken kendisini bir bakıma ülkenin eğitim sorunları ile karşı karşıya bulmuştur. Çünkü bir toplumda sanat ve edebiyat ancak nitelikli bir eğitimden geçirilmiş bireylere sunulduğunda işlevini yerine getirebilir. Aksi takdirde Tolstoy'un da ifade ettiği üzere küçük bir azınlığın uğraş alanından bir adım öteye gitmesi mümkün değildir.

Yaklaşık yetmiş milyon insanın sadece yüzde birinin okuryazar olduğu sürece sanat ve edebiyatın, Rusya'nın ilerlemesindeki önemlerini cesurca sorgulamıştır. Buna çare olarak bir Ulusal Eğitim Derneği'nin kurulmasını önermiştir. Bu derneğin görevleri arasında, en çok ihtiyaç duyulan yerlerde devlet okulları kurmak, eğitim dersleri tasarlamak, öğretmenleri uygun eğitim yöntemleri ile eğitmek ve amacı toplumun pedagojik ideallerini yaymak olan bir dergi çıkarmak olmalıydı (Simmons, 1968: 2).

Eğitim ve Eğitimin Amaçları

Tolstoy “Ulusal Eğitim Üzerine” adlı makalesinde eğitimi, “eşitlik arzusuna ve bilgiyi artırmaya dair değişmez bir eğilime ya da dürtüye dayanan insan faaliyeti” olarak tanımlamıştır (Simmons, 1968: 4). Zira eğitimin temel anlamı, diye devam etmişti, belirli bir bilgiyi özümsemekte değil, çocuklarda bilgiye dair bir ilgi uyandırmaktadır (Simmons, 1968: 9).

Pedagog yazar kimliğiyle Tolstoy şöyle demektedir: Eğitimin konusu olan halk, ruhî gelişimini hazırlayan çalışmalarımızı veya yazılarımızı sakince izler. Çünkü kendine uymayan eğitim sistemlerinin geri döneceğini, uygulanamayacağını bilmektedir. Rus milletinin Alman eğitim sistemiyle yönlendirilip yönlendirilemeyeceği sorununu tartışır. Halkın eğitime gereksinimi vardır ve onlarda bilinçaltında eğitilmek arzusu vardır. Eğitilmiş zümre ve devlet adamları, kendi bilgilerini basit halka aktararak onları kendi doğrularınca yetiştirmek ister. Neticede, eğiten zümre ile eğitilen zümrenin sonunda gayelerinin örtüşmesi beklenirken bunun tam aksi durum ortaya çıkmaktadır. Halk, kendisine verilmek istenen eğitim türünü kabul edemezse ve içine sındiremezse o zaman ne yapmalıdır? Halkı kendi fikir ve ideallerimize göre biçimlendirmeye devam mı etmeli? Halkın direncini kırmak mı yoksa kendi tutumumuzu değiştirmek mi ilerisi için daha faydalıdır? Eğitici zümrenin, halkın düşmanlığını kazanmaması gerekir. Eğitimciler, halk için neyin iyi neyin kötü olduğunu iyice araştırmalı ve bu arada halkın memnuniyetsizliğini ifade etmesine imkân sağlayarak ona özgürlük tanımalıdır(Cankorel, 2007: 17).

Eğitim bir toplumda o toplumun kültür özelliklerini taşıyan ve belirli niteliklere sahip bir birey yetiştirmek midir? Yoksa bireyi belirli bir muhakeme seviyesine ulaştırarak önüne seçenekleri sunmak ve bu doğrultuda karar verme, kendini tanımlama fırsatı sunmak mıdır? Aslında bu sorular eğitim dünyasının önemli ikilemelerinden birini oluşturmaktadır. Bu ikileme Tolstoy’un yaklaşımı ise eğitim ve kültür kavramlarının içeriğini değerlendirerek yeniden tanımlamak olmuştur.

Tolstoy eğitim kavramının yerine kültür kavramını koyarak meseleyi çözdü. Kültür, eğitim, öğrenim ve öğretim kavramları arasında açık bir ayırım yapılması gerektiğini ileri sürdü. Kültür, bireyin karakterini biçimlendiren tüm toplumsal güçlerin toplamı olarak tanımlanıyordu. Eğitim insanlara özel bir karakter tipi ve alışkanlık vermeye yönelik bilinçli bir girişimdi. Tolstoy'un sözleriyle: "Eğitim bir insanın başka birini aynı kendi gibi yapma eğilimidir." Eğitim ile kültür arasındaki fark zorlama idi. "Eğitim kısıtlama altındaki kültürdür. Kültür özgürdür." Tolstoy öğrenim ve öğretimin hem eğitime hem kültüre bağlı olduğunu ileri sürüyordu. Öğrenim bir kişinin bilgisinin başka birine iletilmesiydi; öğretim ise fiziksel becerilerin öğrenimi idi. Tolstoy öğretim ve öğrenimin özgür olduklarında kültür araçları olduklarını söylüyordu. "Öğretim öğrenciyi mecbur edildiğinde ve öğrenim belirli sınırlar çerçevesinde gerçekleştirildiğinde, yani sadece eğitimcinin gerekli gördüğü konular öğretildiğinde" eğitimin aracıydılar(Spring,1991: 36).

Tolstoy eğitimin kitlelerin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerektiğine inanırdı, ancak onların ihtiyaçlarına dair algısının, çağdaşı ilerlemeci düşünürlerle hiçbir ortak noktası yoktu. Eğitimin karakteri şekillendirmesi ve öğrencilerin ahlaklarını geliştirmesi gerektiğine inanan yaygın pedagojik kanıya da tahammül edemiyordu. Bunlar ailenin etkisiyle ilgili konular, diye açıklamıştı, öğretmenin kendi kişisel ahlak standartlarını ya da sosyal kanaatlerini ailenin kutsallığına dayatmaya hakkı yoktu. Halk eğitiminde esas olarak nüfusun büyük kısmını oluşturan köylülerle ilgiliydi. Ama onlara eğitimin gücüyle sınıf atlama niyeti yoktu; onları daha iyi, daha başarılı ve daha mutlu köylüler yapmakla ilgileniyordu(Simmons, 1968: 3).

Tolstoy köylülerin eğitimi konusuna odaklanırken onlardan eğitim yoluyla seçkin bir zümre yaratmak amacıyla değildi. Zira Tolstoy'a göre modern ve yüksek zümrelerde bozulma ve yozlaşma artmaktaydı. Bu sebeptendir ki köylü, köylü olarak kalmalıydı. Fakat eğitim onların ihtiyaçlarına cevap vermeli, pratikte onlara hiçbir fayda sağlamayacak dayatmacı bir anlayışla sunulan teorik bilgilerden uzak olmalıydı.

Yoksulların, okulların kendilerine toplumsal ilerleme sağlayacağına ve okul eğitimi süreci içindeki bu ilerlemenin kişisel yeteneklerine bağlı olduğuna inanmaları istenir. Yoksullar bu inanç temelinde okul eğitimini desteklemeye hazırdırlar. Fakat zenginler her zaman için yoksullardan daha uzun süre okul eğitimi görecekları için, okul eğitimi sadece kurulu toplumsal farklılıkların yeni bir ölçüm aracı haline gelir. Yoksulların kendileri de okul standartlarının doğruluğuna inandıkları için, okul, toplumsal bölünmenin daha da güçlü bir aracı olmuştur. Yoksullar okula gitmedikleri için yoksul olduklarına inanırılır. Yoksullara ilerleme fırsatı verildiği söylenir ve onlar da buna inanırlar. Toplumsal konum, okul eğitimi aracılığıyla başarı ve başarısızlık olarak tercüme edilir (Spring, 1991: 23).

Ayrıca yüksek zümre mensuplarının her daim okumaya, araştırmaya ve aydınlanmaya imkânı olmuştur; fakat köylü çocukları bu imkânların hiçbirisine sahip değildi. Eğitim nedense sadece küçük bir azınlığın hakkı olarak görülmüştü. Diğerleri hep diğerleri olarak kalmalı çalışmalı iş gücü olarak kullanılmalı, düşünmemeli, okumamalı, yazmamalı, böylelikle içinde bulunduğu durumun, yaşadığı hayatın farkına varmamalıdır. O kadarı bahşedilmişse onunla yetinmeli ve mutlu olmalıdır.

Tolstoy bu konuyu bir makalesinde, kitlelerin eğitilmesinin ahlaki ve pratik yararı hakkındaki asırlık soru üzerinde düşünerek sonlandırmıştır. Kültürlü insanlar, diye yazar, itiraz edebilir: Zavallı köylü çocuklara kendi sınıflarından ve hayattaki nasiplerinden tatmin olmalarına neden olacak bilgiyi neden öğretilim ki? Fakat böyle bir köylü çocuğu, diye üst sınıfa seslenir Tolstoy: “çalışma zorunluluğuyula baskılanmayan on nesillik hayatınızın size kazandırdığına ihtiyacı vardır. Sizin araştırmaya, düşünmeye, acı çekmeye zamanınız vardı - o zaman ona uğruna acı çektiğiniz şeyi verin; ihtiyacı olan budur. Siz bir Mısır rahibi gibi kendinizi esrarengiz bir örtünün arkasına gizliyor, tarih tarafından size bahşedilen bir yeteneği toprağa gömüyorsunuz. Korkmayın: insana dair hiçbir şey insana zararlı değildir. Kendiniz-

den şüphe mi ediyorsunuz? Kendinizi o hisse bırakın, sizi yanıltmayacaktır. Onun [köylü çocuğunun] doğasına güvenin, o zaman ikna olacaksınız ki, sadece tarihin ona vermenizi buyurduğu şeyi alacaktır, acı çekerek kazandığınız şeyi(Simmons, 1968: 6).

Eğitimde Temel İlkeler

Tolstoy 1859 sonbaharında Yasnaya Polyana'daki geniş malikânesinin bir odasında okulunu açtığı zaman Rusya'da köylü çocuklarının ücretsiz eğitim alma imkânları yoktu. Arasına çiftliklerden biri, adam başına yüksek ücretlere bir rahip veya eski bir asker tarafından az sayıda çocuğa eğitim vermesiyle övünürdü. Konular temel düzeydeydi, yöntem ise sonuçları işe yaramaz bir yumruk ve ezber karışımıydı. Tolstoy'un tümüyle özgün pedagojik yöntemlere dayanan bir halk eğitimiyle değiştirmeye çalışarak iyileştirmek istediği durum buydu(Simmons, 1968: 1).

Tolstoy eğitimin ücretsiz ve gönüllü olması gerektiğine inanırdı. Çocuklar öğrenmeye kendi rızalarıyla gelmeliydiler, zira eğer eğitim iyi bir şey ise, soludukları hava kadar gerekli görülmeliydi(Simmons, 1968: 3).

Tolstoy, Avrupa seyahati sırasında Kissingen'deki okulları ziyaret ettikten sonra günlüğüne şunları yazmıştır: “Korkunç bir şey! Kral için dualar; yumruklar; her şey ezbere; korkmuş, hırpalanmış çocuklar.” Hemen ardından başka bir not: “Deneysel pedagoji beni kışkırtıyor. Kendimi zor tutuyorum...” Montaigne'i okuduktan sonra üçüncü notunda şunları yazıyor: “Eğitimde, bir kez daha, temel öğeler eşitlik ve özgürlüktür.” (Simmons, 1968: 2).

“Özgürlük” kavramı Tolstoy'un eğitim anlayışının en temel ilkesidir. Tolstoy eğitim üzerine yaptığı hemen her çalışmada özgürlük kavramını vurgulamış, eğitimin gönüllü olması gerektiği, hiçbir otorite tarafından bir yaptırıma dönüştürülmemesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Tolstoy'a göre öğrenciler öğrenmek istediklerini öğrenmekte özgür bırakılmalydılar. Okulda müdahalenin olmaması kişiye, ihtiyaçlarına cevap veren istediği öğretimden yararlanmak ve ihtiyaç duymadığı ve istemediği öğretimden kaçınmak için tam özgürlük verilmesiydi. Müzeler ve halk seminerleri müdahalenin olmadığı okul örnekleriydi: Belli bir amaca ulaşmak için bilinçli olarak planlanmışlardı, fakat yararlanacak olan kişi katılıp katılmamakta serbestti(Spring, 1991: 37).

Tolstoy'un bu yaklaşımı kişiyi bir şeye dönüştürmek için tasarlanan bütün zorunlu kurumları ortadan kaldırarak, temelde Stirner'in kendi kendine sahip olma problemini çözmeye yönelikti. Bu, insanların kendi kendilerini düzenlemekte serbest bırakıldıklarında en iyi ve en ödüllendirici hayatı seçecekleri şeklindeki bir inançla ortaya kondu. Hıristiyan bir anarşist olan Tolstoy için, kendi kendini düzenleme insanların içlerindeki Tanrı'nın iyiliğiyle yönetilmelerine izin vermek anlamına geliyordu(Spring, 1991: 36-37).

Tolstoy'un eğitim anlayışına temel oluşturan bir diğer ilke ise birey merkezci yaklaşımıdır. Tolstoy'un bireyci yönelimi ortadaydı. Macaulay, Buckle ve özellikle Hegel'deki medeniyetin ilerlemesi varsayımına şiddetle karşıydı. Bir süredir bireyin ve toplumun çıkarları arasındaki zıtlık zihnini meşgul etmekteydi. İlerlemenin ancak demokrasi aracılığıyla insanları sosyal olarak eğitmekle sağlanabileceğini öne süren pragmatik ideale karşı bir felsefe geliştirmekteydi. İlerlemenin kişisel bir şey olduğunu hissediyordu, sosyal değil. Eğitim topluma değil bireye hizmet etmeliydi, zira bireyin insanlığa hizmet etme kapasitesi hayata anlamını veren şeydi(Simmons, 1968: 4).

Tolstoy'un Avrupa Seyahati ve Eğitim Anlayışına Etkileri

Tolstoy'un eğitime dair fikirlerine yön veren önemli olaylardan biri Avrupa seyahatidir. Bu seyahatleri sayesinde Avrupa'da uygulanan eğitim sistemini bizzat sınıflarda inceleme ve farklı eğitim anlayışlarını karşılaştırma imkânı bulmuştur.

Rusya'nın bütünüyle Batı Avrupa etkisinde olduğu eğitim teorisinin geniş ve soyut kavramlarıyla yeterli bilgisi olmadan uğraşmak zorunda olduğunun farkında olan Tolstoy, konuyu kaynağında incelemek üzere 1857 ve 1860 yıllarında yurt dışına çıktı. Bütün bu çaba, amacına ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir. Almanya, Fransa ve İngiltere'de okulları ziyaret edip sınıf derslerine girdi; bu ülkelerdeki öğretmenlerle ve ileri gelen eğitim kuramcılarını ile görüştü; bol miktarda ders kitabı toplayıp bunlar üzerinde çalıştı ve eğitim üzerine birçok yabancı tez okudu (Simmons, 1968: 2).

Marsilya ve diğer ülkelerde gördüklerim şu sonuca ulaşıyor: "Bir insanın eğitimindeki temel rol okullar tarafından değil, hayat tarafından oynanmakta." Bu, Tolstoy'un yetersiz deneyimden çıkarmayı sevdiği karakteristik yarı-doğrunun bir türüdür ve onun eğitim teorisi oluşturmakta kullandığı önemli faktörlerden biri haline gelmiştir (Simmons, 1968: 3). Bu izleniminden de anlaşılacağı üzere Tolstoy sosyal öğrenme kavramını vurgulamaktadır. Sokak, yani gerçek hayat, okullardan daha eğitici. Çünkü sokaklardaki her şey gerçektir, pratiktir ve deneyimlere dayanır.

Tolstoy'un bu çıkarımı yapılandırmacı yaklaşımın felsefesi ile örtüşmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımın kuramsal temellerini atmış olan Dewey ve Vygotsky gibi isimler de Tolstoy'un bu izlenimine paralel fikirler öne sürmüşlerdir.

Dewey öğrencinin çevreyle etkileşimine, bilginin öğrenci tarafından keşfedilmesine ve gerçek yaşantılar geçirmesine önem vermiştir. Dewey'e göre insan beyni sünger gibi doldurulacak bir şey değildir. Bu nedenle öğrencilere sınıfta kâğıt kalemle yapılan çalışmaların ötesinde, ilk elden yaşantı fırsatları sağlanmalıdır (Açıkgöz, 2007: 67).

Vygotsky de sosyal etkileşimi gelişimin vazgeçilmez koşullarından biri olarak görmüştür. Ona göre gelişim çevreyle ve çevredeki daha gelişmiş insanlarla etkileşimin ürünüdür. Bir işi öğrenenden daha iyi bilen bireyler onun yaklaşık etkileşim alanına girerek öğre-

nenin gereksinim duyduğu ipuçlarını, yardımı ve desteği sağlar. Bu noktada, sosyal etkileşimin önemli katkıları vardır. Sosyal etkileşim ise öğrenciyi tek yönlü etkilemeye maruz bırakan geleneksel öğretimle sağlanamaz (Açıkögöz, 2007: 70).

Tolstoy'un Eğitim Anlayışında Rousseau Etkisi

Tolstoy'un eğitime bakış açısı ve fikirlerinde çağdaş eğitimin öncülerinden Rousseau etkisi açık bir şekilde kendini göstermektedir. Tolstoy, Rousseau'dan önemli ölçüde etkilenmiş ve fikirlerini bu temel üzerine kurmuştur.

Tolstoy'un Rousseau hayranlığı ve edebî kişiliğinin gelişmesindeki etkisi, Kazan'daki öğrencilik yıllarında başlar. Goethe'nin anlayışına göre dinsel kavramlarla tanımlanan rafine toplum, kendi ayakları üstünde duran bir varlık olmaktan uzaktır. Bu toplum, tabiatın her türlü işaretini silme çabası içindedir. Goethe'nin yaklaşımı aslında "Sturm und Drang"ın başlangıcıdır ve genel anlamda Rousseau'culuğu temsil eder. Nitekim Rousseau'culuk, Tolstoy'da kendini Hıristiyan-medeniyet karşıtı çizgiler içinde gösterir. Tolstoy, Rousseau'ya o kadar hayrandır ki, göğsünde haç yerine onun madalyonunu kutsal bir ikon gibi taşır. Annesinin en sevdiği kitap, Rousseau'nun *Emile*'idir. *Emile*, dini çevreler tarafından tepkiyle karşılanır. Ütopik ve radikal bir eserdir. Tolstoy, daha küçük bir çocukken, metni henüz kavrayamadan kutsal bir kitap gibi görür. Savoyarlı papazın tutkulu inancını ve Katolik kilisesinin doktrinlerini sorgulamasını özümser (Cankorel, 2007: 16).

Bireyi, içselleştirilmiş bir düzenli inançlar sisteminin tahakkümünden kurtarmaya yönelik en eski eğitim planlarından biri Jean Jacques Rousseau'nun on sekizinci yüzyılda yazdığı *Emile* adlı eseridir. Rousseau'nun eğitim planı, bir bireyin ergenlik çağına kadar ahlaki ve toplumsal sorunlar hakkında akıl yürütemeyeceği yolundaki psikolojik argümana dayanır. Bu çağdan önce öğretilecek herhangi bir ahlaki ve toplumsal düşünce, akıldan çok otorite temelinde bir kabul-